

Rolul comunicării mediatice în Revoluția Română din 1989¹

A year of great social and political changes in the Central and Eastern Europe, 1989 brought about the fall of the communist regimes of the Warsaw Pact member countries. The information, particularly the communication through all channels available at that time, had a major contribution to these changes.

The Romanian mass-media, under the strict control of the communist party, promoted the cult of personality and the communist propaganda by constant messages transmitted by radio, television and written press. The Romanian society was completely subdued by the dictatorial regime patronized by Ceaușescu. The ultimate goal of the totalitarian regime was to black out, manipulate and even to suppress the communication. Nevertheless, this aggressive activity conducted by the Romanian mass-media led to a widespread dissonance between the messages that were constantly broadcasted and the actual state of affairs of the Romanian society.

Confronted with the communist regimes, the democratic states have constantly struggled, at mass-media level and using all possible means, for the effects of the messages they transmitted to have the expected impact on the population. Although the Romanian communist regime used its best efforts to isolate the country and to suppress any type of communication to and from inside Romania, categorically refusing to implement the democratic reforms, the Romanians managed to learn about the major changes occurred in Europe, by means of the international mass-media.

Key words: communication, communism, mass-media, 1989.

Anul 1989 a fost anul marilor schimbări sociale și politice din Europa Centrală și de Est, regimurile comuniste din țările Pactului de la Varșovia căzând rând pe rând. La aceste schimbări o contribuție majoră a avut-o în special comunicarea, prin toate canalele disponibile la acea dată. Începând cu mijloacele de comunicare în masă (televiziune, radio, presă scrisă) până la comunicarea individuală prin telefon, corespondență sau personală, războiul informațional a atins cote maxime în anul 1989.

Statele democratice puse față în față cu regimurile comuniste au dus o permanentă luptă pe plan mediatic, prin toate mijloacele posibile, pentru ca efectul mesajelor transmise să aibă rezultatul așteptat. Cercetătorul german Maletzke² spunea că efectele comunicării reprezintă toate modificările la nivel individual sau social pe care le produce mass-media prin tipul ei de mesaje. De aceea toate statele au acordat o importanță majoră acestui război informațional. România anului 1989 arăta cât se poate de rău. Societatea românească era apăsată de regimul dictatorial promovat de Ceaușescu. Prin acest regim se încerca cenzurarea, manipularea și chiar blocarea comunicării. Prin acapararea și controlul total asupra mass-mediei, cenzurarea corespondenței, a convorbirilor telefonice și supravegherea individuală, controlul a tot ceea ce însemna, sub orice fel, transmitere de mesaj și prin implementarea, din anul 1971, a ceea ce s-a numit „mica revoluție culturală”³, cetățeanului român nu i-a mai rămas nicio șansă pentru o exprimare liberă a opiniei.

Mass-media românească, fiind total aservită regimului comunist, a promovat cultul personalității și propaganda comunistă prin mesaje care erau transmise permanent atât prin radio și televiziune, cât și prin presă. Putem spune că, printr-o privire mai atentă asupra macroefectelor mediatice românești din 1989, regăsim aici atât *teoria agendării (agenda setting)*, cât și *teoria spiralei tăcerii (Schweigerspirale)*. Această teorie formulată de cercetătoarea Elisabeth Noelle Neumann⁴, pliată pe realitățile României anului 1989, ar fi următoarea: un grup minoritar de oameni pot avea o poziție dominantă dacă punctul lor de vedere este prezentat și susținut de mass-media, vorbesc despre el și îl susțin în public, în timp ce alții, care sunt majoritari, au o opinie

---

¹ Comunicarea a fost publicată în Cultură și Comunicare.com, publicație a Comisiei de Comunicare și Jurnalism, Academia Română, Filiala Timișoara, Anul V, 2011, nr. 5.

² Cercetătorul german Gerhard Maletzke a definit în 1963 noțiunea de comunicare în masă.

³ „Mica revoluție culturală” a fost lansată de Nicolae Ceaușescu după vizita din 1971 în China și Coreea de Nord.

⁴ Elisabeth Noelle-Neumann, directoare a Institutului de Demoscopie din Allensbach, a publicat teoria în 1974, într-un articol intitulat „Spiral of Silence: a Theory of Public Opinion”.

diferită, dar păstrează tăcerea din frica de a nu fi izolați, sancționați în mod public sau de a suporta efectele unor acțiuni represive. Această activitate agresivă a mass-mediei românești a dus totuși la o disonanță generalizată cu societatea românească. La acest rezultat a contribuit într-un mod semnificativ mass-media internațională, care în special prin posturile de radio „Europa Liberă”, „BBC”, „Vocea Americii” și „Deutsche Welle”, promovate mai ales de Noel Bernard și Vlad Georgescu, prin comentariile excepționale despre problemele culturale și politice, a fost în consonanță cu opiniile și așteptările românilor. Aceste mesaje întrețineau speranțele românilor cu privire la căderea regimului comunist.

Chiar dacă regimul comunist din România a încercat să blocheze orice fel de comunicare din exterior și către exterior, să izoleze țara, refuzând categoric implementarea unor reforme cerute chiar de Gorbaciov, care a aplicat *perestroika*⁵ în URSS, românii au luat act de aceste schimbări majore. Speranțele au crescut după difuzarea la „BBC” și „Europa Liberă” a *Scrisorii celor șase* din data de 11 martie 1989⁶, iar mai apoi prin prezentarea marilor schimbări sociale și politice din țările Pactului de la Varșovia. Televiziunea maghiară, în special prin postul „Duna”, a difuzat mai multe reportaje care vizau în special minoritatea maghiară din România, ducând o campanie de susținere a pastorului reformat László Tókéș.

Foarte mulți și-au pus întrebarea de ce revoluția a început la Timișoara, știind că aici nivelul de viață era mai ridicat decât în celelalte regiuni ale țării. Unul din motive ar fi faptul că timișorenii erau mai bine informați, astfel, nivelul de așteptare al bănășenilor fiind mai ridicat. Foarte mulți timișoreni urmăreau posturile de televiziune maghiare și sârbești, posturi care aveau deja o mai mare deschidere și libertate în formarea opiniei publice, pe de o parte, iar pe de altă parte, contactul direct prin micul trafic, realizat de bănășeni peste graniță în Ungaria și Iugoslavia, a deschis noi orizonturi de așteptare ale acestora. Nu trebuie neglijat nici faptul că șvabii din Banat aveau o legătură destul de strânsă cu Republica Federală Germania.

Protestul din 14 și 15 decembrie 1989 al lui László Tókéș și al enoriașilor reformați față de intenția autorităților de a-l evacua, urmat de solidaritatea de care au dat dovadă locuitorii Timișoarei în sprijinirea acestei acțiuni de protest, a dus la declanșarea în 16 decembrie a evenimentelor revoluționare care au urmat.

În primele zile ale confruntărilor dintre timișoreni și forțele de represiune, autoritățile românești au încercat să păstreze tăcerea asupra evenimentelor de la Timișoara, căutând să izoleze orașul din punct de vedere informatic de restul țării, iar mai apoi chiar închizând granițele țării. Autoritățile românești inițial au negat în fața cancelariilor străine existența conflictului din Timișoara, iar mass-media internă a ignorat cu desăvârșire aceste evenimente.

Datorită acestui blocaj informatic din partea autorităților românești, sursele de informare erau foarte puține și aproape imposibil de verificat, iar știrile apărute în mass-media internațională referitoare la evenimentele din Timișoara erau contradictorii și pline de elemente false. Iată câteva din titlurile unor articole apărute în presa germană, care descriu evenimentele din Timișoara:

„Bild”: „Baionete contra poporului, 400 de morți? Masacru în România.”

„Süddeutsche Zeitung”: „Relatări despre sute de morți la protestele în masă din România. Unități ale armatei încercuiesc orașele Timișoara și Arad.”

„Frankfurter Rundschau”: „Martori oculari descriu atrocitățile din România.”

---

⁵ *Perestroika* a fost elementul central al politicii adoptate de Mihail Gorbaciov în vederea reformării economiei și societății sovietice.

⁶ *Scrisoarea celor șase* este un document conceput de fostul demnitar comunist Gheorghe Apostol și semnat de alți cinci foști membri marcanți ai Partidului Comunist Român: Alexandru Bărlădeanu, Silviu Brucan, Corneliu Mănescu, Constantin Părvulescu și Grigore Răceanu. În această scrisoare Nicolae Ceaușescu este acuzat pentru politica dusă, de încălcare a Acordului final de la Helsinki, a Constituției R.S.R., pentru deturnarea Securității Statului de la menirea ei și pentru politica de înfometare a populației.

„Bild”: „România: baie de sânge, 2500 de morți. Au fost împușcați copii. Serviciul secret arde cadavre.”

„Allgemeine Zeitung”: „Armata atacă la întâmplare și brutal. Timișoara pustiită. Masacre în rândul populației neînarmate. Minoritățile maltratate și persecutate.”

„Frankfurter Allgemeine Zeitung”: „Demonstrații în mai multe orașe românești. Evident, mai mult de 1000 de morți. Relatări despre incinerări de cadavre...” „Românii din exil din Budapesta au relatat miercuri că populația din Timișoara și-a procurat arme și au izbucnit ciocniri armate. După informațiile Agenției Taniug, ar fi fost uciși în timpul tulburărilor, până marți seara, cam 2000 de oameni. Agenția de știri a DDR, ADN, a relatat despre mai mult de 3000 de persoane ucise.”

Agenciile de presă ungare au transmis telegrame cu privire la evenimentele din Timișoara încă din data de 17 decembrie. Acestea erau, în general, destul de corecte, dar totuși printre ele mai existau și unele informații care, ulterior, nu s-au confirmat.

17 decembrie:

„Poliția a risipit demonstrația organizată de zeci de mii de etnici maghiari, în apărarea lui Tóké. Manifestația s-a transformat într-un protest anti-ceaușist. Televiziunea maghiară informează că frontiera este închisă. Ambasadorul român din Ungaria a refuzat să transmită la București o scrisoare de protest referitor la modul în care a fost tratat László Tóké.”

18 decembrie:

Budapesta, ora 09,59

„Guvernul ungar afirmă că va căuta informații mai detaliate despre confruntările dintre demonstrații și miliție. Câteva sute de oameni s-au adunat în fața Ambasadei României pentru a protesta.”

Budapesta, ora 14,48

„Miliția a folosit tunuri cu apă și focuri de armă împotriva demonstrațiilor de la Timișoara. S-au semnalat arestați și răniți, dar nu se cunosc detalii. Un diplomat vest-european declară că a auzit de răniți și arestați, dar nu și de morți. Numeroși martori, călători întorși din Timișoara, afirmă că au auzit focuri de armă. Demonstrații anti-ceaușiste de amploare în Timișoara și Arad. Ministerul de Externe român afirmă că nu știe nimic despre astfel de întâmplări. Pastorul László Tóké a fost arestat. Se vorbește despre decesul unei femei în toiul confruntărilor.”

Budapesta, ora 23,29

„Forțele române de securitate au ucis, se pare, zeci de persoane, când au deschis focul asupra demonstrațiilor, duminică, declară un martor ocular. Orașul este devastat, declară alt martor. La demonstrații au participat în jur de 10.000 de oameni. Purtătorul de cuvânt spune că ambasadorul Statelor Unite ale Americii la București va protesta oficial împotriva reprimării sângeroase a demonstrațiilor. Televiziunea maghiară susține că orașele Timișoara, Oradea și Arad au fost izolate și înconjurate de forțe armate.”

Toate canalele de informare în masă din lumea întreagă transmiteau informații despre evenimentele din țară, timp în care autoritățile românești au păstrat tăcerea. Abia în seara de 20 decembrie, Nicolae Ceaușescu a apărut la postul național de televiziune, unde a avut un discurs prin care afirma că la Timișoara acționează agenți străini și grupuri de huligani care, prin acțiunile lor violente de devastare a instituțiilor publice, încearcă să destabilizeze țara. El acuza faptul că aceste acțiuni sunt dirijate din afara țării și sunt intervenții străine, prin care se atentează la suveranitatea României.

Mass-media din România a început să transmită informații ample doar din 22 decembrie, din momentul în care Ceaușescu a părăsit clădirea Comitetului Central al P.C.R. Televiziunea publică a devenit celebră prin transmisia așa numitei *Revoluții române în direct*. În tot acest timp, toate canalele de informare românești erau intoxicate cu informații false, care, odată transmise, alimentau situația confuză din perioada 22-25 decembrie 1989, realitatea fiind, deseori, denaturată. Tot în acea perioadă, la manifestațiile populare din Timișoara a apărut și sloganul „Ați mințit poporul cu televizorul!”.

Revoluția Română a continuat și în 1990, în 11 martie fiind prezentată opiniei publice *Proclamația de la Timișoara*. Mass-media din țară și în special autointitulata „Televiziune Română Liberă” au continuat manipularea și dezinformarea. Evenimentele majore din România au fost prezentate denaturat, începând cu propaganda mincinoasă cu privire la partidele istorice, greva generală din Timișoara, *Proclamația de la Timișoara* și ajungând la „Golaniadă” și la acțiunile minerilor din 13-15 iunie 1990. Puținele publicații care încercau să țină piept dezinformării și manipulării în masă a opiniei publice au dus, încă mult timp, o luptă inegală.

Comunicarea, elementul principal în clădirea oricărui tip de societate, și în special comunicarea mediatică, cu multiplele ei posibilități din ziua de astăzi, ar trebui abordată cu maximă atenție, seriozitate și responsabilitate.

Gino **RADO**

BIBLIOGRAFIE:

Arhiva Asociației Memorialul Revoluției, fond documentar Colecții presă, internațional.

Bărgăoanu, Alina, Dobrescu, Paul, *Mass-media și societatea*, online, Comunicare.ro, 2003.

Bărgăoanu, Alina, Corbu, Nicoleta, Dobrescu, Paul, *Istoria comunicării*, online, Comunicare.ro, 2007.

Bland, Michael, Theaker, Alison, Wragg, David, *Relațiile eficiente cu mass-media*, online, Comunicare.ro, 2003.

Neumann, Elisabeth Noelle, *Spirala tăcerii. Opinia publică, învelișul nostru social*, online, Comunicare.ro, 2004.

Milin, Miodrag, Milin, Andrei, *Timișoara în arhivele „Europei Libere” 17-20 decembrie 1989*, București, Fundația Academia Civică, 1999, pp. 11-53.

Rado, Gino, *Revoluția română văzută în mass-media maghiară și germană, în Mass-media, represiune și libertate*, coordonator Lucian-Vasile Szabo, Timișoara, Editura Gutenberg Univers Arad, 2010, pp. 109-127.